

מנעיצת רומח לדקירת פגיון התמוססות החדירה לעומק בתפיסת ההפעלה של צה"ל והדרך לשקם אותה

אהוד עילם¹

כוח יבשתי צה"לי גדול החודר במהירות לעומק שטח האויב היה, ונותר, כלי מרכזי ביכולתה של ישראל לנצח מלחמות. לאחר דיון קצר בהיסטוריה של התמרון לעומק בצה"ל ("נעיצת רומח"), מציג הכותב מקרה מבחן של המלחמה בלבנון בין צה"ל לחזבאללה, לצורך המחשת המועילות המבצעית של התמרון העמוק. המאמר מציג את האתגרים ואת הסיכונים הכרוכים בכך, אך גם את היתרונות המגולמים בכך בעבור צה"ל - החל מהעצמת הפגיעה בארגון, דרך קיצור משך המלחמה ועד לשיפור ההגנה על כוחותינו. נוסף על כך, המאמר דן במאפייני החדירה לעומק, לרבות שרטוט של התפיסה שצריכה להנחות את פעילות הכוחות והתייחסות למרכיבי השונים (למשל, מוכנותם המוקדמת של הכוחות והסיוע הלוגיסטי הנדרש להם). טענה מרכזית של המאמר הינה, כי גם אם צה"ל זנח בעשורים האחרונים את התמרון העמוק כחלק מ"סל הכלים" המבצעי שלו, עליו לחתור לשיקום היכולת והנכונות להפעילו בתרחישי עימות עתידיים.

חדירה לעומק של כוחות הקרקע, על-מנת לחתור להכרעה, הייתה מרכיב מרכזי בתפיסת ההפעלה של צה"ל במשך שנים רבות. מכאן, שדפוס פעולה זה היווה גם חלק מיצירת ההרתעה מול אויבי ישראל, בעקבות התהליך שהחל בהצלחת צה"ל בהעברת הלחימה לשטח הערבי, תוך פיצוח המערכים החזקים ביותר של צבאות ערב, ולבסוף חדירה מהחזית לעומק. מהלך זה שיבש את ההיערכות ואת התוכניות

¹ אהוד עילם, חוקר ביטחון לאומי של ישראל. בעל דוקטורט בתחומי. פרסם שבעה ספרים ועשרות מאמרים. הועסק בעבר במערכת הביטחון בביצוע מחקרים בעבור חיל האוויר, מפקד זרוע היבשה והמכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה.

של צבאות ערב והוביל לתבוסתם. השיא היה במלחמת סיני ובמלחמת ששת הימים, כאשר צה"ל חדר כ-200 ק"מ לתוך סיני.

בשנות ה-80 של המאה ה-20 נוצר, מה שנודע לימים כ"משבר התמרון", בעקבות הצורך של צה"ל להתמודד עם מערכים מאסיביים וצפופים,² בדגש על החזית הסורית. לאחר פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה (2011) החלה דעיכה משמעותית ביכולות הצבא הסורי, ובמקביל לכך (באופן בלתי תלוי) התחזקו ארגוני החמאס וחזבאללה ביכולות לחימה משופרות, וצה"ל נדרש להתמודד עם סוג אחר של קשיים בתמרון. זה היה חלק מהמאבק הממושך של צה"ל בגרילה ובטרור. אמנם לארגוני גרילה וטרור אין מאסות של שריון, מערכי ארטילריה וחיל אוויר כמו שהחזיק הצבא הסורי, אך ארגונים אלו מחזיקים ביכולת רקטית ונ"ט לא מבוטלת (בעיקר בחזבאללה). ארגוני הטרור השכילו לנצל לטובתם את תוואי השטח הסגור (האורבני, הסבוך, המבולדר, ההררי והתת-קרקעי), בכדי ליצור להם מערכת פיקוד מבוזרת שתסייע להם להתמודד מול כוחות האוויר והיבשה של צה"ל. קושי אחר של צה"ל היה הצורך לצמצם פגיעה באוכלוסייה ערבית. היתרון העצום של צה"ל, כמו בעוצמת אש אימתנית ומדויקת, אינו מספיק בפני עצמו, כפי שהוכח מהתוצאות הלא מספקות של מלחמת לבנון השנייה והסבבים שאירעו ברצועת עזה בעשור האחרון.

מהקמתו התבסס צה"ל על מתקפה, כלומר העברת הלחימה לשטח ערבי.³ זה היה עדיף על הישענות הגנתית בשל היעדר עומק אסטרטגי. אם ישראל הייתה מאפשרת לצבאות ערב לאחוז ביוזמה, הם היו עשויים לכבוש שטחים ניכרים ואף לסכן את גורל המדינה עוד בטרם צה"ל מגיב כיאות. לכן על צה"ל היה לעבור בהקדם למתקפה. חשש זה לא קיים יותר עם היריב היבשתי העיקרי של ישראל כעת, חזבאללה.

ניכר כי חזבאללה לא מסוגל לכבוש שטח, כלומר להחזיק במרחב בשטח ישראל. לכל היותר יוכל חזבאללה לבצע פשיטות בסמוך לגבול, לאחוז בשטח מסוים עד שאנשיו יחוסלו, יילקחו בשבי או יהדפו תוך שעות עד ימים ספורים. קרבות מסוג זה יתחוללו בסמוך לגבול עם לבנון ואולי גם ברמת הגולן. יהיה זה אתגר משמעותי, אבל פחות מסוכן בהשוואה למתקפה הסורית ב-1973 ברמת הגולן. בעיה חמורה יותר היא שברשות הארגון כ-150 אלף טילים ורקטות, חלקם מדויקים ו/או בעלי רש"ק כבד. ארסנל זה מאיים, למעשה, על מרחבי מדינת ישראל כולה. **כמו בעת לחימה מול צבאות ערב, גם מול חזבאללה, העברת הלחימה לשטח האויב נועדה להגן על האוכלוסייה הישראלית ועל תשתיותיה, אלא ש"אותה הגברת בשינוי אדרת" - הגנה מאיום של אש, לא של תמרון.**

² תמיר שאבי. **משבר התמרון בדוקטרינה הצבאית הישראלית**. עבודת M.A., אוניברסיטת תל אביב (1986).

³ דוד בן-גוריון. **יחוד ויעוד**. תל-אביב: מערכות מודן (1972), עמוד 166; ראה גם יצחק רבין. **פנקס שירות - כרך ראשון**. תל-אביב: ספריית מעריב (1979), עמוד 141.

בחיבורי אטען כי העברת הלחימה לשטח האויב, גם העכשווי השיעי, כרוכה באתגרים שונים, אבל היא תסייע מאוד ואף עשויה להיות גורם מכריע בצמצום, אם לא בחיסול, האיום על ישראל. המהלך היבשתי אינו מיועד לכבוש שטח, כי אם רק להתמקד בחיסול האיום עצמו, כלומר, האש של חזבאללה, על-ידי השמדת מפקדות, ארסנל וכוח אדם. סילוק האיום שנשקף מישראל לא יכול להתבסס רק על אש אלא גם על תמרון כולל, מהלך יבשתי של כוח ניכר, עד דרג האוגדה, מהחזית לעומק.

מאיר פינקל ואריאל הירש הסבירו ב־2018 כי צמצום התמרון התבטא בהפסקת ביצוע פשיטות, מה שכרסם ביכולת ובביטחון העצמי של כוחות היבשה לקראת מלחמה.⁴ זה היה חלק מתחושת אי הנוחות הקשורה ב"מבוכת התמרון", שמעסיקה את צה"ל גם בימים אלה. מבוכה הכוללת צמצום משמעותי בעומק התמרון בהשוואה למלחמות העבר, שבהן תמרון צה"ל לעומק השטח, דוגמת מלחמת ששת הימים (שם חדר צה"ל כ־200 ק"מ על הקרקע), בגלל גורמים כמו חשש מהסתבכות פוליטית וצבאית וספיגת נפגעים רבים. במלחמת לבנון ב־2006 תמרון צה"ל באופן מוגבל למדי לתוך לבנון, 15 ק"מ לכל היותר. בסבבים ברצועת עזה במבצע 'עופרת יצוקה' ב־2008–2009 ובמבצע 'צוק איתן' ב־2014, עומק התמרון היה קצר להפליא ונמדד בק"מ ספורים. זו הייתה חדירה קצרה למדי כולל ברצועת עזה הצרה, היות וצה"ל לא הגיע לעומק מערך החמאס. בעוד שבעבר היה צה"ל "נועץ רומח" בגופו של צבא האויב, כלומר מתמרון לעומק השטח, עבר צה"ל בעימותים האחרונים ל"דקירת יריבו בפגיון" כלומר, לתמרון מוגבל, מצומצם ולעיתים סימבולי, בתוך מרחבי האויב, והעדיף להכות בעומק באמצעות אש אווירית.

עפר שלח קרא ב־2015 להנחתת מהלומות עומק על מרכזי כובד של היריב. מפקד זרוע היבשה ב־2016, האלוף גיא צור, ציין בזמנו כיצד על צה"ל לשלב "יכולות תמרון עמוקות".⁵ בשנת 2019 טענו הרמטכ"ל לשעבר גדי איזנקוט וגבי סיבוני כי "יכולות תמרון מהיר לעומק ואיום על מרכזי הכובד דורשים מצה"ל לפתח יכולת פעולה מערכתית אוגפת בקווים חיצוניים, הן בתווך הימי, הן בתווך האווירי והן בתווך היבשתי".⁶ באותה שנה גרס דוד פרייליך לגבי ישראל, ביחס לחמאס ולחזבאללה, ש"נראה כי עדיין אין ברשותה מענה התקפי יעיל ובמחיר שהיא מוכנה לשלם לאיומים שארגונים אלה מציבים".⁷ כל זאת יש לבחון לאור המגמות של עתיד המלחמה, בהקשר של ישראל, כפי שהצביע עליהן גדעון אבידור.⁸

מאמר זה יסביר את חשיבות החדירה היבשתית מהחזית לעומק שטח האויב,

⁴ מאיר פינקל ואריאל הירש. "הפשיטה היבשתית – תפקידה באסטרטגיה ובבנין הכוח למלחמה". **בין הקטבים** 16–17 (יולי 2018), עמ' 171–199.

⁵ גיא צור. "יבשה באופק – גיבוש תפיסת תמרון יבשתי". **בין הקטבים** 6 (ינואר 2016), עמ' 109.

⁶ גדי איזנקוט וגבי סיבוני. **קווים מנחים לתפיסת בטחון ישראל**. המכון לחקר לאומי (ספטמבר 2019), עמ' 37.

⁷ דוד פרייליך. **תפיסת הביטחון הלאומי של ישראל**. תל אביב: מערכות ומודן (2019), עמ' 254.

⁸ גדעון אבידור. **עידן המידע וצופני העתיד**. כרך א' – פיקוד ושלטה (2019).

תמרון שהיווה מרכיב מהותי בתפיסת הלחימה של צה"ל בעבר ונשחק באופן משמעותי במהלך העימותים שאירעו מ-2006 ואילך. כמ-רכן אדון בסיבות ובגורמים לכך ואציע כיצד יהיה נכון לשקם את יכולת התמרון מהחזית לעומק. לצורך כך, יבחנו השינויים באופיו של היריב (מצבא סדיר לארגון היברדי או צבא טרור), השינוי הטכנולוגי והתחזקות גורם האש, המודיעין, והשפעת תנאי המרחב (אופי המרחב, גודלו וכדומה) לצד הרתיעה בישראל מאבדות ומכיבוש שטח.

תור הזהב של החדירה לעומק

במלחמת העצמאות חדר צה"ל עשרות ק"מ לשטח עוין, בעיקר במבצעים הגדולים בגליל ובנגב, לדוגמה, במבצע 'חורב' בדצמבר 1948–ינואר 1949 ובמבצע 'חירס' בשלהי אוקטובר 1948. צה"ל, שנוסד כידוע תוך כדי המלחמה, הושתת בעיקרו על חיל רגלים. למרות כל זאת, עלה בידו לפתח ניידות ממוכנת ומשוריית ולנצל אותה לחדירות לעומק הן במרחב מדברי והן באזור הגליל. צה"ל אמנם הצליח למגר רק את צבאו של קאוק'גי בגליל, בלי להשמיד את הצבא המצרי, אבל האחרון נדחק למגננה תוך ספיגת מפלות ואובדן שטח.

תמונה 1: חטיבת הנגב חוצה את גבול מצרים במבצע 'חורב', 1948 (אוצר תמונות הפלמ"ח)

לאחר מלחמת העצמאות שאף צה"ל לחדור בעת מלחמה, כדי להגיע ליעדים חיוניים כמו מרכזי קשר, תחבורה, לוגיסטיקה ועוד.⁹ לדוגמה, במהלך תרגיל "תמ"ד" (תמרון דרום), שהתרחש החל מה-31 באוגוסט ועד ה-11 בספטמבר 1952, נשלחה

⁹ לשכת מטכ"ל. "חטיבה עצמאית - דוקטרינה". ארכיון צה"ל (אוקטובר 1949).

חטיבה 7 המשורייתת לחדור לעומק 100 ק"מ בקו אווירי, ולמעשה נעה כ-200 ק"מ. צה"ל עשוי היה גם לאיים על מרכזי הכובד של מדינות ערב, למשל, בירדן ובסוריה. במלחמת סיני חדר צה"ל לעומק שטח סיני מבלי להשגיח לעיתים על אגפיו, בעת שיחידות מצריות רבות עדיין נותרו על תילן, בכך כמובן היה טמון סיכון, אבל הצבא המצרי לא היה בשל לנצל זאת ולמעשה הוא התמוטט במהרה. גם כאשר יחידות מצריות החזיקו מעמד, למשל, באום-כתף, הן נסוגו ממתחם זה תוך כמה שעות. נטישת עמדת מפתח זו, שחלשה על ציר מרכזי, הקלה על השעטה הישראלית לעומק סיני. בסך הכול התקדמו כוחות צה"ל מהגבול כמעט עד לתעלת סואץ, כ-200 ק"מ. במסגרת זו נכבשו אתרים חשובים ויעדים אסטרטגיים כמו מיצרי טיראן, אך לא נוצר איום כלשהו על ליבה של מצרים.

תמרון לעומק שטח האויב - תכנון ומגבלות

בשלהי שנות ה-50, לפי מחלקת התכנון, טווח החדירה של צה"ל ביבשה לעומק מדינות ערב היה בין 150 ל-250 ק"מ.¹⁰ השתלטות על אתרים שונים המצויים בעומק, למשל, מפקדות, שדות תעופה ומרכזי אספקה, הייתה מסייעת לצה"ל בחתירה להכרעת צבאות ערב. בכך גם ניתן היה להשתלט על יעדים חשובים במישור האסטרטגי ואף במרחב תעלת סואץ. אך עדיין, השטחים החשובים ביותר של מצרים, ובוודאי של מדינות ערב שלא היו סמוכות לישראל כעיראק, היו מחוץ להישג ידם של כוחות הקרקע הישראליים, כמו ערי הבירה שלהן. הייתה זו עדות למגבלות של החדירה לעומק של צה"ל. עם זאת גם אם צה"ל היה מגיע לקהיר, כיבוש של עיר ענקית זו, שלא לדבר על שליטה בה לאורך זמן, היה מטלה כבדה מדי בכמה מישורים.

בספר "תורת הקרב" מ-1963 ניתן דגש על תמרון לעומק השטח. תוכנית האב¹¹ של מפקדת גייסות השריון לשנים 1964-1969 הדגישה את החדירה לעומק כאחת מהמטרות של השריון.¹² בצה"ל הבינו כי חדירה לעומק תחשוף את אגפיו, מה שעלול להאט ואף לגדוע את כל המתקפה.¹³ אבל במלחמת ששת הימים, כמו במלחמת סיני, הכוחות המצריים בסיני התמוטטו לאחר שצה"ל התקדם רק עשרות ק"מ מהגבול הישראלי. החדירה לעומק השלימה שוב את התבוסה המצרית, שהייתה אפילו טוטאלית יותר בהשוואה למלחמת סיני. עם זאת, שוב לא ניתן היה לאלץ את היריב הערבי לקבל את תנאיה של ישראל, ולו להכיר בקיומה. כך גם היה בחזית הירדנית והסורית, שם החדירה לעומק הייתה קצרה יותר אך עדיין הושגה במהירות ובקלות יחסית לאור יכולתו של צה"ל ומחדלי יריביו.

¹⁰ ראה התוכנית הרב-שנתית "בני יעקב" לשנת 1959-1961 באג"מ/תכנון "בני יעקב".

¹¹ אלי מיכלסון. "צה"ל הכין שיעורי בית", **מערכות** (דצמבר 2011), עמ' 18.

¹² מחלקת היסטוריה. **תכנית אב לשריון** (אוגוסט 1963). א"צ 78/299/419.

¹³ לשכת סגן הרמטכ"ל. **דיון אג"מ - התעצמות החויה של קע"מ והשלכותיה על צה"ל** (ספטמבר 1961). א"צ 63/145/72.

מתור הזהב לתור הארד - דעיכת החדירה לעומק

לאחר מלחמת ששת הימים הוסיף צה"ל לבנות את כוחו לתמרון לעומק. במלחמת יום הכיפורים התקדם צה"ל כ-20 ק"מ לעומק בחזית המצרית והסורית כאחד.¹⁴ זאב לקויר מתח ביקורת על כך שצה"ל לא פנה לעבר קהיר.¹⁵ במקום זאת, התמרון של צה"ל, כמו של אוגדת 'עוצבת הפלדה', היה למעשה די במקביל לתעלת סואץ ולא לעומק מצרים. זה היה מהלך מוצלח שהוביל לכיתור הארמיה ה-3, שהייתה צמודה לקו החזית. זה היה יעד הגיוני הרבה יותר, לאור הקשיים בהגעה ובעיקר בכיבוש ובשליטה בקהיר, מה גם שהיה קיים חשש להתערבות צבאית סובייטית נגד ישראל. בחזית הסורית, כיבוש דמשק לא היה יעד בר השגה בגלל סיבות דומות.

תמונה 2: תמרון לעומק לבנון במלחמת לבנון, 1982 (צילום: מיכאל צרפתי, דובר צה"ל)

במבצע 'קלחת 2' נגד ארגוני גרילה וטרור פלשתיניים בדרום לבנון, שהתקיים ב-12-13 במאי 1970, השתרע מרחב הפעולה עד לעומק של 30 ק"מ מצפון לגבול ישראל. במלחמת לבנון ב-1982, תמרן צה"ל כ-90 ק"מ עד לביירות.¹⁶ צה"ל תכנן לחדור במהירות לעומק ולעקוף מוקדי התנגדות, שבהם יטפל לאחר מכן, תוך ניתוק כוחות אש"ף בדרום לבנון מהבסיסים שלהם באזורי ביירות ודאמור. הפלשתינים, למרות מאמצים נואשים שנקטו, לא אימו באופן מהותי על האגפים ועל העורף של הכוחות הישראליים. היריב היחידי שהיה מסוגל אולי לבלום את צה"ל היה הצבא הסורי. החדירה לעומק של צה"ל בלבנון נועדה להוביל לנסיגתם

¹⁴ משה דיין. **אבני דרך**. עידנים (1976), עמ' 676.

¹⁵ זאב לויקר. **עימות**. שוקן (1975), עמ' 88.

¹⁶ אהוד יערי וזאב שיף. **מלחמת שולל**. שוקן (1984), עמ' 168.

של הכוחות הסוריים אולי אף בלי קרב, אבל הם נלחמו ואף תוגברו, מה שלעיתים עיכב את צה"ל. כמורכן הכבידו תנאי השטח על צה"ל, בגלל שטח הררי ומבוותר ו/או מרחב אורבני, בעיקר בעת שצה"ל התמודד עם לחימה עזה, כמו בצידון. אבל לא היה די בכך כדי לעצור את החדירה לעומק של כוחות היבשה, אם כי נדרש לצה"ל כשבוע כדי לגמוע כ-90 ק"מ מקו הגבול של ישראל ועד לעיר הבירה ביירות.

בשנות ה-90 התפתחה בצה"ל תפיסה שהעניקה עדיפות לגורם האש. צה"ל ערך שני מבצעים¹⁷ גדולים נגד חזבאללה: מבצע 'דין וחשבון' ב-1993 ומבצע 'ענבי זעם' ב-1996, שנשענו על אש. על כך נמתחה ביקורת.¹⁸ התוכנית הרב-שנתית, 'מרקם 2000', לשנים 1996-2000, הדגישה את חיזוק האש האווירית והיבשתית.¹⁹ במלחמת לבנון השנייה ב-2006, בוצעו מרבית החדירות לעומק של קילומטרים ספורים.²⁰ בשלב מסוים התקדמה אוגדת 'עוצבת הפלדה' עד לנחל הסלוקי, כ-15 ק"מ ממערב למטולה,²¹ זו הייתה החדירה הקרקעית העמוקה ביותר של צה"ל לשטח לבנון באותו עימות. ב-2006 הניחו בצה"ל כי חזבאללה נשען על הגנה בקו הגבול, אבל למעשה היה לארגון מערך בעל עומק.²² מיטוטו דרש חדירה לעומק, אך הלה לא אירע בגלל סיבות שונות.

בעת המערכה הקרקעית במבצע 'עופרת יצוקה' נעו טנקי חטיבת 'עוקבות הברזל' שבעה ק"מ, ובתוך פחות מארבע שעות ביתרו את רצועת עזה לשניים.²³ זו הייתה החדירה העמוקה ביותר של צה"ל בעת הסבבים ברצועת עזה בעשור האחרון, ומודל לעימות עתידי. עם זאת, הן במבצע 'עופרת יצוקה' ב-2009 והן במבצע 'צוק איתן' ב-2014, החדירה העיקרית לרצועת עזה הייתה לעומק של קילומטרים ספורים, מהלך מוגבל למדי גם ברצועת עזה שהרוחב המרבי שלה הוא כ-12 ק"מ.

שיקום החדירה לעומק

תיאור האתגר שמולנו

הירידה הדרמטית בעומק החדירה היבשתית בעת המערכות השונות נגד חמאס או חזבאללה, בהשוואה למלחמת סיני ולמלחמת ששת הימים, נבעה מכמה סיבות. ראשית, ישראל נרתעה מכיבוש, ולו זמני, של מרחב ערבי בגלל החשש מהסתבכות הכרוכה באבדות, הן של ישראלים והן של אוכלוסייה ערבית, מה שהיה מוביל לביקורת, בעיקר בין-לאומית, שמסבה נזק מדיני. שנית, שיפורים טכנולוגיים

¹⁷ רון טירה. **עיצוב מדיניות ישראל כלפי סוריה**. תל-אביב: משכל (2000). עמ' 163.

¹⁸ רב-סרן ויקטור. "כך השתעבד צהל לכוח האש וזנח את התמרון". **מערכות** (נובמבר 2007). עמ' 8-9.

¹⁹ אלוף בן. "א'2". **הארץ** (דצמבר 1995).

²⁰ ועדת חוץ וביטחון של הכנסת. **דו"ח על מלחמת לבנון השנייה** (דצמבר 2007).

²¹ עופר שלח ויואב לימור. **שבויים בלבנון**. ידיעות ספרים (2007). עמ' 372.

²² Jonathan D. Zagdanski. "Round 2 in Lebanon: how the IDF focused on coin and lost the ability to fight maneuver war". *Infantry* (September 2007). P.35.

²³ אלי מיכלסון. "השיריון במבצע עופרת יצוקה". **שריון** (ינואר 2009). עמ' 12.

מרשימים בגורם האש, בעוצמה ובדיוק, בסייבר ובמודיעין הצטיירו כתחליף עדיף, בוודאי כי באמצעותם ניתן היה לצמצם את הסיכון לחיילי צה"ל. למעשה, החדירה לעומק על הקרקע הוחלפה בחדירה לעומק במרחב המודיעין, הסייבר ובהפצצות, כמו בסוריה בשנים האחרונות. נוסף על כך, פיתוח יכולת חדירה לעומק לא נחוץ ביהודה ושומרון בגלל המרחב המצומצם שם ובעיקר בהיעדר יריב שיכול לבלום התקדמות משוריינת של צה"ל. רצועת עזה היא צרה למדי ולכן אין ממש צורך בחדירה לעומק כדי להגיע לכל אתר בה. גם בחזיתות כמו בלבנון ובסוריה אין בהכרח נחיצות בחדירה לעומק בעת מלחמה. כמורכב חדירה לעומק כרוכה בסיכונים ובהשקעה של משאבים הדרושים לאמן ולצייד כוח גדול דיו ולהעניק לו תמיכה, כולל תמיכה לוגיסטית, בעומק שטח עוין. לאור כל זאת, למה יש בכלל צורך בפיתוח חדירה קרקעית לעומק? כלומר מדוע שכוח קרקעי ישראלי יהיה מסוגל לגמוע במהירות מרחק של עשרות רבות של ק"מ?

תחילה משנים (מעדכנים) את תפיסת הלחימה

באוקטובר 2019 ציין הרמטכ"ל, רב־אלוף אביב כוכבי, כי "בגזרה הצפונית והדרומית המצב מתוח ושבירי ועלול להידרדר לעימות - חרף העובדה שאויבינו אינם מעוניינים במלחמה". ממשלת ישראל זקוקה שצה"ל יעניק לה כמה שיותר אלטרנטיבות מבצעיות, בוודאי כי לעיתים לא די בנקיטה בדפוסי הפעולה המוכרים והמועדפים כיום לצורך מהלומה בעומק שטח עוין, כלומר הישענות על סייבר ועל אש. בנסיבות שונות, בגלל אילוצים ברמה הפוליטית ו/או הצבאית, יהיה כדאי לנקוט בחדירה יבשתית לעומק.

עדו הכט²⁴ ציין כי "הכרעה מהירה מושגת רק באמצעות תמרון יבשתי, ולכן דווקא לנוכח האיומים המתהווים בימינו, המשלבים אש עוצמתית לעורף הישראלי ואיום בכיבוש או בפשיטות אויב במרחבים מיושבים ישראלים, נדרש צה"ל להעביר את המלחמה בהקדם לתוך שטח האויב כדי להכריעו שם במהירות". במסמך המסכם את אסטרטגיית צה"ל מ-2018, נקבע כי על צה"ל לחתור לבצע "תמרון מהיר וקטלני ליעדים הנתפסים ע"י האויב כבעלי ערך".²⁵ ברור כי כל עוד המטרה היא בסמוך לגבול אין צורך בחדירה לעומק, אבל לצורכי הרתעה והכרעה, על צה"ל להבהיר ליריביו כי הוא מסוגל להגיע בחדירה קרקעית לעומק גם למרחקים של עשרות ק"מ מהגבול. יעדים שונים, במישור הפוליטי ו/או הצבאי, בעומק לבנון, ואף בלב סוריה, לא אמורים להיות מחוץ להישג ידם של כוחות היבשה. גם אם הסבירות לפעולה כזו היא נמוכה, עדיין מהלך זה עשוי להיות הכרחי.

למרות ביצורי חזבאללה אין ביכולתו לבלום ואף לעכב משמעותית פריצה של צה"ל, ומכאן גם חדירה לעומק. כמורכב עם כל הקשיים של תנאי מרחב כמו בלבנון,

²⁴ עדו הכט. "התמרון הרב־זרועי כאמצעי בניהול הסכסוכים של מדינת ישראל". **מערכות** (ינואר 2019). עמ' 21.

²⁵ **אסטרטגיית צה"ל** (אפריל 2018). עמ' 21.

כולל האזור האורבני, אין בכך כדי למנוע חדירה לעומק, כפי שהוכח ב־1982. כמובן שחדירה יבשתית לעומק מחייבת גם עליונות אווירית, על כל המשתמע מכך לגבי סיוע אוויר-קרקע, תמיכה ימית משמעותית ושילוב של איגוף אנכי מהאוויר ואולי גם מהים. במלחמת לבנון הראשונה ב־1982 ערך צה"ל בלבנון נחיתה אמפיבית גדולה למדי. כעת אופציה זו לא קיימת למעשה, ויש לשקול לשקמה, בעיקר לאור הפוטנציאל הטמון בנחיתה, לאור החוף הארוך של לבנון. למאמץ הצבאי תצטרף כמובן מעטפת פוליטית ודיפלומטית איתנה, שתסביר את הצורך של ישראל בחדירה יבשתית לעומק. במסגרת זאת יהיה צורך לגבש מראש אסטרטגיית יציאה, ולקחת בחשבון גם את המצב הכלכלי הרעוע מאוד של לבנון, שיחומר עוד יותר בגלל המלחמה. על ישראל לפעול כמה שניתן כדי שיהיה מהלך לאחר המלחמה לשיקום יעיל של לבנון, בתמיכת הקהילה הבין-לאומית, תוך בידוד מרבי של חזבאללה מתהליך זה.

הנוכחות הפיזית של כוח ישראלי חזק בעומק שטח עוין ממחישה את הנחישות ומבהירה את היכולת הישראלית להלוך הרחק מגבול המדינה. למשל, בלבנון, חדירה לעומק מדגישה כיצד צה"ל יכול להכות בלב אותה מדינה, בלי שחזבאללה יכול לעצור אותו. זוהי מהלומה רצינית לתדמיתו וליוקרתו של חזבאללה, שטוען כי עליו להחזיק בנשק כדי להגן על לבנון, אבל לא יהיה מסוגל לעשות זאת. חדירה לעומק תהיה אפוא מהלומה על מרכז כובד תודעתי של הממשלה, של הציבור ושל דעת הקהל בלבנון.

חזבאללה נוקט בפריסה מבוזרת אך עדיין נותר עם מרכזי כובד, אתרים החשובים יותר מאחרים, למשל, מפקדות, נקודות ריכוז רקטות בעיקר ארוכות טווח או מדויקות וכדומה. חדירה לעומק תאפשר להגיע ולהשמיד את אותם אתרים, דבר שיבהיר כי צה"ל מסוגל להשמיד את המעוזים החיוניים ביותר של חזבאללה. תהיה זו מהלומה משולבת, פיזית ופסיכולוגית, נגד חזבאללה. למעשה מעמדו בעומק שטח לבנון יוכל כוח ישראלי לנוע לכיוונים שונים. בניגוד ללחימה בקו הגבול, שם האופציות מוגבלות יותר, בעומק השטח יכול צה"ל לפעול ברדיוס של שלוש מאות ושישים מעלות ולהלוך במגוון יעדים. חזבאללה יתקשה לדעת מה תהיה המטרה, כלומר צה"ל ישפד את חזבאללה על קרני הדילמה. ניתן יהיה לאיים למשל, על מעוזי חזבאללה בבעלבק או אף בביירות. באף אחד מהיעדים לא ידעו האם, מתי וכיצד צה"ל עומד להלוך בהם, מה שיכביד עליהם להיערך להגנה. לעיתים יערוך צה"ל רק התקפות מוגבלות מאוד ואף סימבוליות וישלב את ההונאה בתהליך זה כדי להגביר את אי הוודאות בקרב חזבאללה. הגברת התחושה כי צה"ל נמצא בכל מקום, בשילוב ההתקפות עצמן, עשוי לערער את ביטחונו העצמי של חזבאללה, מה שיגביר את הנכונות שלו להסכים להפסקת אש בתנאים נוחים לישראל.

ניתוח דרכי מענה אפשריות - "נעיצת הרומח"

התמודדות עם האיום עשויה לחייב מאמצים שאחד מהם יהיה חדירה מהחזית לעומק. העברת הלחימה לשטח הערבי, כמו בלבנון, תתבטא בתמרון קרקעי רחב היקף שלא יתמקד במערך של קו החזית אלא ישאף לחדור עשרות ק"מ לעומק. המטרה תהיה להוציא את חזבאללה משיווי המשקל שלו על-ידי הנחתת מהלומה עזה על מרכזי כובד. התגברות על מבוכת התמרון תיעשה באמצעות שורה של פעולות ברמה האופרטיבית והטקטית. חלקן חדישות למדי, כשימוש ברכבים עם הגנה אקטיבית, ואחרות ותיקות, כהונאה וכהגברת השימוש בסיורים.

תמונה 3: דחפורים משוריינים פורצים ציר במהלך התמרון הקרקעי. מבצע 'צוק איתן', 2014 (צילום: דובר צה"ל)

הפתעה - מהלומה מקדימה או מלחמת מנע

איראן חותרת לייצר נשק גרעיני. יעקב עמידרור הסביר באוקטובר 2017 כי חזבאללה מהווה "ארגון שהוא זרוע ארוכה של איראן ונשלט על ידה כמעט לחלוטין. עוצמת האש שבידי הארגון אמורה להרתיע את ישראל מלפעול נגד הגרעין האיראני"²⁶. במרס 2020 הזהירו יעקב נגל ואנדרה סטריקר²⁷ כי איראן עשויה לנצל פיקוח מרחוק על מתקני הגרעין שלה, מצד הסוכנות הבין-לאומית לאנרגייה אטומית, כדי להתקדם בתוכנית הגרעין שלה.²⁸ אם איראן תהיה קרובה מאוד לייצר נשק גרעיני,

²⁶ יעקב עמידרור. "איראן: סקירה רב-ממדית". מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון (31 באוקטובר 2017).

²⁷ יעקב נגל, אנדרה סטריקר. "בלי החלטה נגד איראן - סבא"א תאבד רלוונטיות". ישראל היום (15 ביוני 2020).

²⁸ ראה: Real Clear world (March 19), https://www.realcleardefense.com/articles/2020/03/19/as_coronavirus_hinders_the_iaea_who_will_monitor2020_irans_nuclear_program_115129.html

ייתכן מאוד שישראל תשקול מכת מנע. חזבאללה עשוי להגיב, אולי אף במלוא עוצמתו. מכאן שמהלומה מקדימה נגד איראן עשויה לחייב מתקפה מקבילה נגד חזבאללה, וחדירה לעומק תהיה הדרך הטובה ביותר לבצע זאת.

יורם שוויצר ואורנה מזרחי ציינו בספטמבר 2019 כי אחת האופציות של ישראל היא "יוזמה ישראלית ל"מכה מקדימה" – מערכה רחבה נגד חזבאללה, שתכליתה תהיה פגיעה ניכרת משמעותית ביכולותיו הצבאיות של הארגון".²⁹ אסף אוריון טען במאי 2020 כי ישראל עשויה בעתיד, "בהנחה שהסלמה בלתי נמנעת, לשגר מהלומה מקדימה על חזבאללה ולמצות את יתרונות היוזמה וההפתעה".³⁰ חזבאללה הוא ארגון רב-עוצמה, אבל זהו עדיין ארגון בעל כוח אדם ומשאבים מוגבלים. אם ישראל תפתיע את חזבאללה באמצעות חדירה לעומק, במסגרת מלחמת מנע או מהלומה מקדימה, אנשי חזבאללה לא יהיו ערוכים כראוי. גם אם יהיה להם זמן לכך, עדיין חזבאללה יצטרך להחליט היכן לפרוס את מיטב כוחותיו. לאור ניסיון העבר, גם של סבבים ברצועת עזה, חזבאללה עשוי להעריך כי צה"ל לא יחדור לעומק, ולכן יש להתמקד בקרבת הגבול. מעבר לכך חזבאללה עשוי לפרוס את כוחותיו המובחרים בסמוך לגבול כדי לחדור לישראל, ולא בעומק לבנון (במסגרת "כיבוש הגליל"). לכן בחלק מהאתרים בעומק לבנון כוח חזבאללה עשוי להיות קטן, חלש או חסר יוזמה מספקת, ומכאן שיהיה קל להביסו. גם אמצעי הנ"ט שלו עשויים להיות נחותים בהשוואה לטילי נ"ט מתקדמים כקורנט, שיתפרסו בסמוך לגבול, מה שיצמצם את הסיכון לכוח הישראלי המצוי בעומק לבנון.

השפעות התמרון בעומק

במקרים מסוימים ניתן באמצעות אמצעי תקשורת שונים, כולל פשוטים מאוד כרמקולים, לרכז התנגדות ביעד. ראשית כול יש לגרום לאזרחים לפנותו, כך יהיה קל יותר למצוא את אנשי חזבאללה. אז גם יבחינו אנשי חזבאללה כי צה"ל, בעקבות החדירה לעומק, נמצא בשערי האתר שלהם, ולא רק מפציץ מהאוויר. בנסיבות אלו ייתכן וחלק מאנשי חזבאללה, מאחר שלא כולם חיילי עילית, יעדיפו לסגת ואף להיכנע, מה שיסייע ללכוד את היעד ולהשמיד את הארסנל שבו. במקרים אחרים, כאשר צה"ל יתקל בהתנגדות עזה, ניתן להמשיך הלאה אם לא מדובר ביעד חשוב. לעיתים ניתן גם להותיר בסמוך לאתר סורר כוח ישראלי קטן יחסית, אך חזק דיו, כדי לבודד, לרתק ולשבש את פעילות אנשי חזבאללה באותו אתר, כך שהאחרונים יתמקדו בהגנה על עצמם ולא ביוזמה התקפית. כמו-כן לאחר כיבוש מתחם מסוים, תוך השמדת הכוח העוין והארסנל שהיה שם, לא תהיה חובה להשאיר בו כוח ישראלי.

²⁹ יורם שוויצר ואורנה מזרחי. **מבט על**. המכון למחקרי ביטחון לאומי (ספטמבר 2019).

³⁰ אסף אוריון. **מבט על**. המכון למחקרי ביטחון לאומי (20 במאי 2020).

אפקטיביות הפעולה בעומק שטח האויב

בשנים שחלפו מאז 1982 השתנה אופי המעורבות של מדינות ערב בלבנון. צבא סוריה אמנם כבר אינו נוכח במדינה וקיימים סימני שאלה לגבי יכולתו להגביל את מרחב הפעולה של צה"ל במדינה, לרבות באמצעות הפעלת אמצעי ל"א והגנ"א. מעבר לכך, גם לא נשקפת סכנה של התערבות של מדינות ערב אחרות. להיפך, רבות מהן, כמדינות סוניות, יהיו מרוצות מכך שישראל הולמת בחזבאללה השיעי ומכאן גם ביריבה הגדולה שלהן, איראן. כמו־כן, בניגוד ל-1982, החדירה לעומק של צה"ל לא תהיה כרוכה בחבירה לגורם מקומי בלבנון. עם זאת אין לשלול שיתוף פעולה בלתי רשמי, כולל במישור הצבאי, עם גורמים בלבנון שמתנגדים לחזבאללה, למשל, קבלת מידע על עמדות החזבאללה. ישראל לא תפעל בכל הנוגע לשינוי משטר בלבנון גם אם תהיה משמעות פוליטית לחדירה לעומק: להנחית מהלומה על מעמדו של חזבאללה, כולל הפוליטי.

ישראל, כמו בסבבים קודמים, תימנע מכיבוש שטח. ישראל לא תחדש את פריסתה בלבנון, דבר שיחשוף את חיילי צה"ל לתקיפות תוך חזרה למאבק המתיש שהתרחש שם בשנות ה-90. לכן ישראל יכולה להצהיר, תוך כדי המלחמה, כי החדירה לעומק לא נועדה לכבוש שטח. זה יהיה נחוץ כדי להקטין את הביקורת שתימתח על ישראל. בנסיבות אלו חזבאללה יבין כי עליו רק להחזיק מעמד באתרים שלו, עד לנסיגה הישראלית, תוך השמת דגש על ההישרדות שלהם, ולא על פעילות התקפית שתחשוף אותם לפגיעה. כלומר חדירה זמנית לעומק תצמצם את מהלכי חזבאללה.

התמרון של צה"ל עשוי לחייב את חזבאללה לחשוף את עצמו, קרי לחייבו לתמרן, ולו ברמה הטקטית. כמו־כן לצה"ל תהיה עליונות אווירית מוחלטת, שתאפשר לאסוף מודיעין, גם אם כמה כטב"מים ואף מטוסים יופלו עלידי חזבאללה. תצפיות ימיות וקרקעיות שונות של צה"ל יסייעו גם הן בליקוט מידע. הכוח שיתמרן לעומק יאסוף בעצמו מודיעין עדכני, למשל, באמצעות סיורים, ברכב ולעיתים גם ברגל, שינועו לפני יתר הכוח, מרכיב ותיק שחייב להיות חלק מהפעילות המבצעית. צוותי "הממסר" להעברת תשדורות גם יהיו מרכיב חיוני. כמו־כן עם כל המאמץ של חזבאללה להיעלם, הרי שאנשיו ירוכזו באתרים ידועים מראש. חלקם יהיו בעיירות ובכפרים, היכן שמצויות הרקטות, כדי להגן עליהן. מכאן שהמרחב שבו יהיה צורך לחפש את היריב יהיה מצומצם למדי. יהיה קושי רב יותר, במיוחד בשטח מבוותר ומיוער של לבנון, לגלות את אנשי חזבאללה שיתפרסו מחוץ לעיירות ולכפרים כדי לעכב התקדמות צה"ל באמצעות ירי ומיקוש לסוגיו. אך גם במרחב זה יש נקודות חולשות שבהן חזבאללה צפוי להיות, ושם על צה"ל לרכז את המאמץ שלו לפגוע באנשי חזבאללה בטרם יפתחו באש.

במידה ואנשי חזבאללה יפתחו ראשונים באש, על צה"ל לנצל את הניסיון שרכש בסגירת מעגלי אש כדי לשתק מיידית את מקור הירי. צה"ל, במסגרת חדירה לעומק, יכול לנסות לפתות את חזבאללה לפתוח באש, בנסיבות נוחות יחסית לכוח הישראלי,

למשל, כשמרביתו מחוץ לטווח האש ורק רכבים בעלי הגנה אקטיבית יהיו חשופים. הדרך היעילה ביותר תהיה לדחוק בחזבאללה לפתוח באש באמצעות הונאה לסוגיה, דמייס, רכבים לא מאוישים וכדומה, כלומר בלי לסכן אף רכב ישראלי מאויש. הכוונה תהיה לגרום לחזבאללה לחשוף את עמדתו. גישה זו עשויה להיות נוחה יותר לניצול בעת חדירה לעומק, כאשר יהיו יותר אופציות ליזום לאור מגוון היעדים בשטח. חזבאללה, בעקבות הלחימה בסוריה, שדרג עצמו מארגון גרילה וטרור לסוג של צבא היברידי. למעשה, באופן אירוני, שדרוג זה מקל על צה"ל למול אחד האתגרים הגדולים שלו במאבקו בארגון – חשיפת אנשי חזבאללה, כדי להלום בהם. מכאן שככל שחזבאללה יתגבש וינהג כצבא לכל דבר, הפועל באופן מאסיבי וגלוי, יסייע דבר זה לאפקטיביות של צה"ל. עצם החדירה לעומק לבנון עשויה לעזור בנדון. המבנה ההיברידי של חזבאללה אמור להעניק לו יכולת להכות כמו צבא קונבנציונלי ובמקביל ליהנות גם מהיתרונות של מסגרת גרילה וטרור, למשל, להסתתר, לירות ולהסתער בהפתעה מהמארב ועוד. אבל חדירה לעומק של צה"ל עשויה לשבש את התוכניות ואת המהלכים של ארגון היברידי חזבאללה. באופן אירוני, דווקא חוסר הנכונות של ישראל בעבר לבצע חדירה לעומק עשוי לשרת אותה בעתיד, בעת ביצוע חדירה לעומק, תוך חיזוק אלמנט ההפתעה.

ניידות התמרון כמענה למערכי ההגנה של האויב

ניידות הכוח של צה"ל שיחדור לעומק תסייע להגן עליו. חזבאללה, באמצעות אמצעי המודיעין שלו, כולל באוויר וסיוע מאוכלוסייה אוהדת, ינסה לגלות היכן בדיוק נמצא הכוח הישראלי. אך גם אם יגלה זאת המידע יהיה רלוונטי לאותו זמן בלבד. הכוח הישראלי יוכל לנוע מייד ולדלג לנקודה אחרת. לכן על חזבאללה לתקוף מייד כאשר יחשוף את כוח צה"ל. גם אז, עד כמה תהיה התקיפה של חזבאללה אפקטיבית? לחזבאללה יש אמנם מל"טים שחלקם עשויים להטיל פצצות אבל אין זה איום משמעותי מהאוויר. לחזבאללה יש כמה עשרות רכבים משוריינים, כולל טנקים, אבל אין זה כוח מתמרון מהותי. אין לחזבאללה כוח ממוכן ומשוריין המסוגל לבצע התקפות נגד משמעותיות. חזבאללה, וחמאס לצורך זה, נשענים על חיל רגלים הצועד רגלית, כלומר הניידות שלהם מוגבלת והם יהיו חשופים לעוצמת האש הישראלית. לעיתים לצה"ל יהיה עדיף לדחוק ביריבו לתקוף, כדי להביסו ולהסב לו אבדות כבדות. יתר על כן, הנשק האסטרטגי של חזבאללה, רקטות וטילים, כולל אלו המדויקים, מיועד ויעיל יותר בירי על אתר ניח מאשר בירי על כוח נייד הנע בשטח והמצוי בנקודה מסוימת רק לזמן קצר. גם הנשק הטקטי של חזבאללה, מרגמות וטילי נ"ט, יתקשה הרבה יותר לתמרן במרחב, בהשוואה לטנק, בהיעדר ניידות ומיגון. כמו-כן הניידות של צה"ל, והקושי של חזבאללה בתחום זה, יקלו על צה"ל להעביר תגבורות, אספקה וכדומה וגם לבצע בכל עת נסיגה, חלקית או מלאה, מהירה ובטוחה יחסית, כולל בחזרה לישראל, מתי שזו תידרש.

כשירות הלוחמים, צורת הקרב והמשאבים הדרושים לתמרון בעומק השטח מ-2010 פרוסות רוב הרקטות של חיבאללה מצפון לנהר הליטאני, מה שעשוי לחייב התקדמות לשם בעימות עתידי.³¹ באמצע יוני 2015 אמר אלוף-משנה נדב לוטן, מפקד חטיבת 'עוצבת סער מגולן', כי הוא מכשיר את אנשיו לתמרון עמוק בלבנון. בספטמבר 2017, בתרגיל רחב ההיקף, 'אור הדגן', נבחנה אוגדת מילואים של פיקוד הצפון בחדירה לעומק של 30 ק"מ.³² היה בכך כדי להצביע על המגמה בצה"ל אם כי ייתכן ויש צורך לחזור אף יותר לעומק.

תמונה 4: תרגיל 'אור הדגן' (צילום: אתר צה"ל)

מלחמה עם חיבאללה עשויה להתחולל בעת שיהיה עימות עם הפלסטינים, ביהודה ושומרון או ברצועת עזה. גם בתרחיש הגרוע ביותר, כלומר של לחימה בכמה חזיתות, חיבאללה יהיה היריב החזק ביותר. לכן מרבית היחידות הטובות ביותר של צה"ל, כחטיבות עילית של השריון וחיל הרגלים, צריכות להיות מוקצות ללבנון, כולל לחדירה לעומק שם. הכוח הישראלי שיחדור לעומק יהיה תמהיל של שריון, חיל רגלים, הנדסה ועוד. חייליו יצוידו ברכבים הממוגנים ביותר, כלומר מרכבה סימן 4 ורכבי נמ"ר, במיוחד כי הם ישענו על תנועה ולא על ביצורים.

בעת תרגיל ב-2020 הקים גדוד ההנדסה של חטיבת 'עוצבת עקבות הברזל' מגנני ענק באמצעות דחפורי D-9 כדי לספק מרחב הגנה מוגן, למשל, מצלפים ומטילי נ"ט. גישה זו ננקטה גם בעבר. בעתיד, בעת חדירה למרחב עוין, ושהות באתר מסוים

³¹ גיורא איילנד. "יסודות המענה של מדינת ישראל". **צבא ואסטרטגיה** (יוני 2010). עמ' 58.

³² יואב זיתון. "צה"ל עובר ל"התקפה" בתרגיל בצפון: "חיבאללה לא יכבוש שטח בישראל" (Ynet) 12 בספטמבר 2017.

ליותר מכמה שעות, יהיה על הכוח הישראלי להקים ביצורי שדה מאולתרים כולל מחפורות, שוחות וכדומה. ניתן יהיה גם לשהות במבנים אבל אולי עדיף להסתמך על שהות בשטח, במיוחד במרחב מבותר וסלעי המציע הגנה טבעית, בוודאי אם הוא מוסתר בגלל ייעור וצמחיה סבוכה.

הכשרת הפיקוד, למשל, לפיקוד משימתי, היא בעלת משקל רב, כפי שהצביעו על כך חנן שוורץ ואיתן שמיר.³³ מערכות הפיקוד, הבקרה והשליטה המתקדמות של צה"ל יעזרו הן לעקוב והן לבצע חדירה לעומק. במקרים מסוימים עשוי חזבאללה, בסיוע איראני, לשבש את הפעילות שלהן, ולכן יש להיזהר לא להישען עליהן יותר מדי. כמו־כן הכוח הישראלי שישלח לעומק צריך להתאמן על כך מראש. לאור צורכי ביטחון שוטף והאפשרות של לחימה בחזיתות אחרות, זה כמובן אילוף רציני להכין כוח גדול, בוודאי בהיקף אוגדתי, אך ורק למשימה זו בגזרה ספציפית. עם זאת יש להשקיע במהלך של חדירה לעומק מאמץ מיוחד, הן לאור הקשיים שלו והן לאור הפוטנציאל הטמון בו להשפיע, ואולי אף להכריע, את גורל המלחמה.

יש לחדד את היתרונות של צה"ל, למשל, בטכנולוגיה, בסייבר ובאמצעי ראית לילה, בעקבות הניסיון שנצבר בתחום. לאור זאת ייתכן כי הכוח הישראלי יפעל בעומק בעיקר בחשכה בעוד היום ינוצל למנוחה, להתארגנות וכדומה. על הכוח הישראלי גם ללמוד היטב את השטח, את האוכלוסייה וכדומה. יש לכלול בכוח חיילי קבע ומילואים ותיקים ששהו במרחב הלבנוני בעת הפריסה שם בשנות ה־90 וגם לשקול לצרף אליו כמה אנשי צד"ל לשעבר, לאור היכרותם עם המרחב הלבנוני, בלי לשלבם בלחימה עצמה.

לכוח הסדיר של צה"ל יש ניסיון צבאי יחסית מועט בעימות נרחב, היות והעימות האחרון מסוג זה היה ב־2014, ב"צוק איתן". חזבאללה רכש ניסיון בלחימה בסוריה, אבל מול מורדים שרבים מהם היו דלי חימוש ומיגון וחסרי הכשרה צבאית הולמת, אם בכלל. לרוב עמד לרשות אותם מורדים רק נשק קל, מרגמות וטילי נ"ט ולכל היותר כמה תותחים וטנקים. בהשוואה להם ברור כי צה"ל הרבה יותר מאומן, חמוש, מצויד וממוגן. כמו־כן בסוריה נהנה חזבאללה מעליונות אווירית מוחלטת, ומסיוע אווירי כהפצצות, ממטוסים של סוריה ושל רוסיה, שהלמו במורדים. לעומת זאת מול צה"ל חזבאללה יהיה באותה עמדת נחיתות כמו המורדים בסוריה, כלומר לחזבאללה לא יהיו מטוסים להגן על כוחותיו ולא כדי להפציץ את היריב. בסך הכול חיילי צה"ל יצטרכו להסתגל במהירות, על סמך ההכשרה שלהם, למעבר מהתמודדות שוחקת עם אתגרי יום־יום של ביטחון שוטף, למלחמה עם ארגון כחזבאללה. חזבאללה יצטרך להסתגל מלחימה מול מורדים להתנגשות עם צה"ל. כלומר הן צה"ל והן חזבאללה צריכים להיות מוכנים להילחם נגד יריב חזק יותר

³³ חנן שוורץ. **הכשרת הפיקוד בדרג האופרטיבי בצה"ל לאור יסודותיה התיאורטיים של שיטת הפיקוד המודרני המבוזר מוכוון המשימה**. אג"ס/תוה"ד, מחלקת היסטוריה. 1998; איתן שמיר. **פיקוד משימה**. תל אביב: מודן ומערכות (2014).
על הכשרת הפיקוד ראה גם: שגיא טורגן. **ממני אישית לא יצא גנרל**. ירושלים: יד יצחק בן צבי (2017).

בהשוואה לזה שעומו הם התמודדו בשנים האחרונות. הצד שישכיל להסתגל באופן יעיל ומהיר יותר ייהנה מיתרון חשוב.

ככל שהחדירה תהיה עמוקה יותר יהיה זה בעייתי יותר להעביר אספקה, תוך אבטחת קווי התחבורה. העברה שוטפת של אספקה, באמצעות רכבים בודדים, עשויה להיות מסוכנת מדי. יהיה צורך לארגן שיגור שיירות עם דלק, תחמושת וכדומה, אולי אף תוך שימוש ברכבים ממוגנים יותר ממשאיות, כמו נגמ"שים. בכל אופן השיירות יזכו לליווי חזק בקרקע ובאוויר. לעיתים לא יהיה מנוס מהסתמכות על תובלה בהיסט. יש גם לשפר את משלוח האספקה מהים, לאור החוף הארוך של לבנון. יהיה זה מאמץ לוגיסטי לא פשוט אבל ניתן יהיה לקיים אותו בהצלחה בהיערכות נכונה מראש וגם בהנחה כי צה"ל לא ישהה בלבנון יותר מכמה שבועות. יהיה זה תלוי גם בגודל הכוח שישלח לעומק. ניתן יהיה גם לצמצם את צריכת האספקה, למשל, להשתמש בכוח קרקעי כדי לכוון אש אווירית במקום שיבזבז את התחמושת שלו. על הכוח הישראלי להיות גם מיומן בחסכון בתחמושת ובניצול אספקה צבאית ואזרחית שימצא בשטח, כמים, מזון ואף דלק, נשק ותחמושת של היריב.

הכנת כוח גדול לחדירה לעומק כרוכה בהקצאת משאבים רבים, החלטה לא פשוטה בוודאי בתקופה של אילוצים תקציביים לאור ההשלכות הכלכליות של משבר וירוס הקורונה, שעלולות להיות קודרות למדי. אבל חדירה מוצלחת לעומק עשויה להוביל לסיום מהיר יותר של המלחמה, על כל המשתמע מכך, במישור הכלכלי והכספי, לגבי ימי לחימה, החזרת המשק לשגרה וכדומה. כמו-כן הכוח שיחדור לעומק יתבסס על יחידות, על מערכות נשק קיימות ועל טכנולוגיה נגישה. כמובן שעדיף להוסיף לכוח זה טכנולוגיה חדישה, למשל, באיתור מטרות, אבל ניתן יהיה להסתדר גם עם הטכנולוגיה הקיימת. כלומר מבחינת חדירה לעומק לא יהיה זה תנאי מחייב להמתין ולהשקיע כספים רבים כדי להטמיע טכנולוגיה מסוימת. יתר על כן המשך פיתוח של חשיבה צבאית, למשל, של תחכום אופרטיבי וטקטי, במסגרת צה"ל, וגם בסיוע של מוסדות אזרחיים כמכוני מחקר בישראל, עשוי להיות לא אחת תחליף הולם לטכנולוגיה, שיהיה גם זול בהרבה.

התמודדות עם אבדות ונפילה בשבי בשדה הקרב

הלל פריש העריך שתהיה ירידה בשיעור הילודה בקהילה השיעית בלבנון, מה שיצמצם את כוח האדם העומד לרשות חזבאללה. לפי פריש, חסרון זה מדגיש את הצורך לפגוע באנשי הארגון, אף יותר מאשר ברקטות.³⁴ הקהילה השיעית בלבנון מונה בין מיליון לשני מיליון איש³⁵ והיא כבר איבדה למעלה מאלפיים איש במלחמה בסוריה. חזבאללה יתקשה לספוג שוב אבדות כבדות בעת מלחמה נגד ישראל. אם

³⁴ הלל פריש. "מפת הכאב של החיזבאללה וחמאס והאסטרטגיה המתבקשת". מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (פברואר 2007). עמ' 41.

³⁵ שם.

צה"ל, תוך ניצול חדירה לעומק, יקטול רבים מאנשי חזבאללה זה לא יוביל בהכרח לקריסת הארגון אבל ישפיע על קבלת החלטותיו ועל נכונותו להמשיך להילחם. במלחמת לבנון השנייה חשש מאבדות עיכב תמרון ישראלי לעומק לבנון.³⁶ במבצע 'עופרת יצוקה' בדצמבר 2008-ינואר 2009, היו לצה"ל עשרה הרוגים. במבצע 'צוק איתן' ביולי-אוגוסט 2014 נהרגו 67 חיילים. חדירה לעומק היא מהלך נועז שעשוי לגבות מחיר גבוה אם כי בהשוואה לאלטרנטיבות הוא עשוי לחסוך באבדות אם המלחמה תתקצר והיריב יספוג מפלה ברורה שתרתיע אותו, וגם אחרים, מלהתגרות בישראל. סוגייה טעונה נוספת היא נפילה בשבי. ייתכן ואפשר לשקול צעדים כמו להצמיד לחיילים שבב איתור שיסייע למצוא ולחלץ אותם אם יתפסו. צעד זה יהיה נחוץ בעיקר לכוחות שיהיו בסיכון גבוה, כמו בעת חדירה לעומק.

לסיכום, גם בלי להישאר בשטח זמן רב, די בנוכחות זמנית של כוח ישראלי חזק שיחדור לעומק השטח כדי להנחית מהלומה כבדה על האויב. כוח כזה שיפעל בעומק השטח עשוי להשיג מספר מטרות במישור הטקטי, שבהצטברותן יחד ייווצר הישג מערכתי ואולי אף אסטרטגי. חיזוק והגברת היכולת לחדירה לעומק אינה בגדר החזרת עטרה ליושנה משיקולי נוסטלגיה למהלכיו המסחררים של צה"ל במלחמות עבר. עם זאת, מחדירות לעומק של כ-200 ק"מ ב-1956 וב-1967 ירד צה"ל לחדירות של 2-3 ק"מ בסבבי רצועת עזה. עדיין על צה"ל להיות מסוגל לנעוץ שוב רומח ביריבו ולא להסתפק בדקירות פגיון, בעיקר בחזית לבנון. חדירה קרקעית לעומק היא אפוא אופציה מבצעית חשובה. שעל אף כל סיכונים ומחיריה האפשריים יהיה נכון שצה"ל ימשיך לגבש ולפתח אותה, ולו לגבי חלק מיחידותיו כדי שבעת הצורך יוכל להפעילה.

³⁶ עמיר רפפורט. **אש על כוחותינו**. מעריב (2007). עמ' 137.

רשימת מקורות

- אבידור, גדעון. **עידן המידע וצופני העתיד**. כרך א' – פיקוד ושליטה הוצאת מילים מדברות (2019).
- אוריון, אסף. **מבט על**. המכון למחקרי בטחון לאומי (20 במאי 2020) <https://www.inss.org.il/he/publication/hezbollah-on-the-borders>
- איזנקוט, גדי וסיבוני, גבי. **קווים מנחים לתפיסת ביטחון לישראל**. המכון למחקרי בטחון לאומי, מזכר 196 (ספטמבר 2019).
- אלוף, בן. א"2. **הארץ**, (3 בדצמבר 1995).
- **אסטרטגית צה"ל** (אפריל 2018), עמ' 21. <https://www.idf.il/media/34416/strategy.pdf>
- אשר, דני. **הסורים על הגדרות – פיקוד הצפון במלחמת יום הכיפורים**. מערכות (2008).
- בן-ארי, אורי. **דו"ח סכום מלחמת ששת הימים**. פיקוד מרכז/הדרכה (21 באוקטובר 1967).
- בן-גוריון, דוד. **יחוד ויעוד**. מערכות (1972), עמ' 166.
- בר-כוכבא, משה. **מרכבות הפלדה**. מערכות (1989), עמ' 231.
- גיורא, איילנד. "יסודות המענה של מדינת ישראל". **צבא ואסטרטגיה** (יוני 2010), עמ' 58.
- דו"ח של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת על מלחמת לבנון השנייה (דצמבר 2007).
- דיין, משה. **אבני דרך**. עידנים (1976), עמ' 676.
- הכט, עדו. "התמרון הרב – זרועי כאמצעי בניהול הסכסוכים של מדינת ישראל". **מערכות** (ינואר 2019), עמ' 21.
- הר-זהב, חיים. **לבנון – המלחמה האבודה**. ליאור שרף הפצות (2019).
- זיתון, יואב. "צה"ל עובר ל"התקפה" בתרגיל בצפון: "חיזבאללה לא יכבוש שטח בישראל". *Ynet* (12 בספטמבר 2017).
- חופי, יצחק. "ריאיון עם ראש מחלקת ההדרכה במטכ"ל". **במחנה** (20 בינואר 1970).
- טורגן, שגיא. **ממני אישית לא יצא גנרל**. הוצאת יד יצחק בן צבי (2017).
- טירה, רון. **עיצוב מדיניות ישראל כלפי סוריה**. תל-אביב: משכל (2000), עמ' 163.
- יורם, יאיר. **אתי מלבנון**. הוצאת מערכות (1992).
- יערי, אהוד ושיף, זאב. **מלחמת שולל**. שוקן (1984), עמ' 168.
- לקויר, זאב. **עימות – המזרח התיכון והמדיניות העולמית**. שוקן (1975), עמ' 88.
- לשכת סגן הרמטכ"ל. **דיון אג"מ – ההתעצמות החזיה של קע"מ והשלכותיה על צה"ל** (27 בספטמבר 1961).
- מטכ"ל, "חטיבה עצמאית – דוקטרינה". **ארכיון צה"ל** (1949).
- מיכלסון, אלי. "השריון במבצע 'עופרת יצוקה'". **שריון** (ינואר 2009), עמ' 12.
- מיכלסון, אלי. "צה"ל הכין שיעורי בית". **מערכות** (דצמבר 2011), עמ' 18.
- מח' הסטוריה. "תכנית אב לשריון". **א"צ** (1963).
- עילם, אהוד. **צה"ל מול הגרילה והטרור**. מערכות ומודן (2019).
- עמידור, יעקב. **איראן: סקירה רב-ממדית**. מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון (31 באוקטובר 2017).
- ערן, אהוד. **תמצית געגוע: סיפורו של ארז גרשטיין והמלחמה בלבנון**. תל אביב: ידיעות אחרונות (2007).
- פינקל, מאיר והירש, אריאל. "הפשיטה היבשתית – תפקידיה באסטרטגיה ובבניין הכוח למלחמה". **בין הקטבים** 16-17 (יולי 2018).
- פרידמן, מתי. **דלעת – מוצב אחד בלבנון**. דביר (2017).

- פרייליך, דוד. **תפיסת הביטחון הלאומי של ישראל**. מערכות ומודן (2019).
- פריש, הלל. "מפת הכאב של חזבאללה וחמאס והאסטרטגיה המתבקשת". בתוך **המלחמות הקטנות של ישראל**. אפרים ענבר (עורך), מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים (2017), עמ' 41.
- צור, גיא. "יבשה באופק – גיבוש תפיסת תמרון יבשתי". **בין הקטבים** 6 (2016), עמ' 109.
- רבין, יצחק. **פנקס שירות – כרך ראשון**. תל-אביב: ספריית מעריב (1979), עמ' 141.
- רס"ן ויקטור. "כך השתעבד צה"ל לאש וזנח את התמרון", **מערכות** 415, (נובמבר 2007), עמ' 9-8.
- רפפורט, עמיר. **אש על כוחותינו**. ספרית מעריב (2007), עמ' 137.
- שאבי, תמיר. **משבר התמרון בדוקטרינה הצבאית הישראלית**. עבודת A.M, אוניברסיטת תל אביב (1986).
- שויצר, יורם ומזרחי, אורנה. **מבט על**. המכון למחקרי בטחון לאומי (ספטמבר 2019).
- שוורץ, חנן. **הכשרת הפיקוד בדרג האופרטיבי בצה"ל לאור יסודותיה התיאורטיים של שיטת הפיקוד המודרני המבוסס מוכוון המשימה**. אג"ם/תזה"ד, מחלקת היסטוריה (1998).
- שלח, עפר. **האומץ לנצח**. ידיעות אחרונות (2015), עמ' 123.
- שלח, עפר ולימור יואב. **שבויים בלבנון**. ידיעות ספרים (2007), עמ' 372.
- שמיר, איתן. **פיקוד משימה**. מודן ומערכות (2014).
- תמיר, משה. **מלחמה ללא אות**. משרד הביטחון (2005).
- Dupuy, Trevor N. and Martell Paul. *Flawed Victory*, Fairfax, Virginia: Hero Books (1986), p. 81.
- Zagdanski, Jonathan D. *Round 2 in Lebanon: how the IDF focused on coin and lost the ability to fight maneuver war*, Infantry (September-October 2007), p. 35.